

Publiceringsår 2017

Studiehandledning på modersmålet i årskurs 7–9

Kvalitetsgranskning 2017

Diarienummer: 400-2015:3531

Foto: Thomas Henrikson

Innehållsförteckning

Förord	4
Sammanfattning	5
Inledning.....	5
Vad har Skolinspektionen granskat.....	5
Viktigaste resultat.....	5
Inledning	8
Tidigare forskning och erfarenheter	9
Granskningens syfte	10
Kvalitetsgranskningens resultat	11
Studiehandledning på modersmålet – inte enligt behov	11
Samverkan mellan ämneslärare och studiehandledare	15
Kompetens hos studiehandledare och ämneslärare	19
Avslutande diskussion	23
Metod och genomförande	25
Urval	25
Genomförande	25
Mer information och stödmaterial	26
Referenser	26
Bilagor	28
Bilaga 1: Granskade huvudmän och skolor.....	28
Bilaga 2: Referenspersoner	29

Förord

Skolinspektionen har i uppdrag att granska kvaliteten i sådan utbildning och pedagogisk verksamhet som står under myndighetens tillsyn. Granskningen innebär en systematisk undersökning av verksamhetens kvalitet inom ett avgränsat område, i förhållande till nationella mål och riktlinjer men även aktuell forskning och beprövad erfarenhet. Syftet med kvalitetsgranskning är att bidra till utveckling utifrån alla barns och elevers lika rätt till en god utbildning i en trygg miljö.

Huvudsyftet med kvalitetsgranskningen är att bidra till utveckling. Granskningen gör tydligt vad som behöver förbättras för att i högre grad nå målen för verksamheten inom det aktuella området. Syftet är även att beskriva väl fungerande inslag och att visa på framgångsfaktorer.

Skolinspektionens iakttagelser, analyser och bedömningar redovisas dels i form av enskilda beslut till de granskade skolorna och skolhuvudmännen, dels i denna övergripande och sammanfattande rapport. Genom beskrivningar av viktiga kvalitetsaspekter inom granskningsområdet, avser rapporten att ge ett utvecklingsstöd även för skolor som inte har granskats.

Rapporten redovisar resultaten av Skolinspektionens kvalitetsgranskning av den studiehandledning på modersmålet som ges till elever i årskurs 7–9. Skolinspektionen har undersökt om den studiehandledningen på modersmålet innebär ett tillräckligt stöd för att eleverna ska kunna nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. Iakttagelserna och slutsatserna gäller de 14 skolor som har granskats och avser därmed inte att ge en nationell bild av förhållandena. Vilka skolor som har granskats framgår i bilaga 1.

Resultaten visar att den studiehandledning som ges inte alltid är anpassad till elevens behov. Till de hinder som identifierats finns bristande möjligheter till samverkan mellan studiehandledare och lärare, kompetensutvecklingsbehov och bristande kännedom om och förståelse för studiehandledarens uppdrag.

Projektledare för kvalitetsgranskningen har varit Ingrid Jacobsson som tillsammans med Linda Källman författat rapporten. Ansvarig enhetschef har varit Lotta Kårlind.

Sammanfattning

För elever med annat modersmål och svaga kunskaper i svenska ska skolorna planera och genomföra en undervisning som ger dem förutsättningar att utveckla kunskaper i skolans alla ämnen parallellt som de lär sig det svenska språket. Studiehundledning på modersmålet är ett viktigt verktyg för att ge dessa elever förutsättningar att följa undervisningen (Skolverket 2015). Skolinspektionen har i ett flertal år påpekat brister i skolors hantering av elevernas studiehundledning på modersmålet.

Inledning

Resultaten av granskningen visar att den studiehundledning som ges inte alltid är anpassad till elevens behov. Till de hinder som identifierats finns bristande möjligheter till samverkan mellan studiehundledare och lärare, kompetensutvecklingsbehov och bristande kännedom om och förståelse för studiehundledarens uppdrag.

Vad har Skolinspektionen granskat

Skolinspektionen har granskat studiehundledning på modersmålet. Granskningen omfattar 14 grundskolor där det finns fler än en elev i årskurs 7–9 som får studiehundledning på modersmålet. Granskningen har genomförts genom intervjuer med representanter för huvudmannen, skollledning, ämneslärare, studiehundledare och elever som får studiehundledning samt elevbrev. Elevbrev har skrivits enskilt i anslutning till elevintervjuerna och på elevens starkaste språk. Elevbrev syftar till att få empiri för att beskriva om den enskilde eleven får studiehundledning på modersmålet på ett sätt som ger dem ämneskunskaper.

Granskningen har fokuserat på tre övergripande aspekter:

- Om studiehundledningen på modersmålet till innehåll och form är anpassad till elevens behov
- Studiehundledares och ämneslärares samverkan kring elevens studiehundledning
- Kompetens hos studiehundledare och ämneslärare

Viktigaste resultat

Granskningen visar

Skolinspektionen konstaterar att den studiehundledning på modersmålet som ges till elever i årskurs 7–9 vid de granskade skolorna inte för alla elever innebär ett tillräckligt stöd för att de ska kunna nå de kunskapskrav som minst ska uppnås.

Granskningen visar att det finns en variation såväl mellan som inom skolorna i hur man genomför och organiserar studiehundledningen på modersmålet. Alltför sällan anpassas studiehundledningen utifrån den elevens individuella behov. Många ämneslärare och studiehundledare saknar kompetens inom området för att på bästa sätt kunna stötta flerspråkiga elevers kunskapsutveckling. Vid granskningen av studiehundledning på modersmålet identifierade Skolinspektionen minst ett utvecklingsområde i samtliga 14 grundskolor. I fyra av skolorna fanns samtidigt inslag som bedömdes fungera väl.

Ämneslärare och studiehundledares möjligheter att ha regelbunden kontakt är ofta begränsad vilket får konsekvenser och påverkar elevens möjligheter att få stöd och en individanpassad undervisning. På

många skolor är möjligheterna till samverkan begränsad vilket bidrar till att ämneslärares och studiehandledares respektive förutsättningar och förmåga i arbetet med att stödja elevernas kunskapsutveckling är liten. Även möjligheterna till överlämning av information mellan ämneslärare och studiehandledare är begränsad på många av de granskade skolorna.

Det finns en variation i vilken omfattning rektor och huvudmän tar ansvar för och hur de organiserar studiehandledning på modersmålet. Vissa skolor knyter studiehandledare till skolans arbetslag för att därigenom skapa förutsättningar för informationsutbyte kring elevernas språk- och kunskapsutveckling. Vi har även funnit flera exempel på goda metoder och verktyg, exempelvis bildstöd, förberedande begreppsdiskussioner och stöd för studieteknik. Även om många insatser har gjorts ute i verksamheterna konstaterar Skolinspektionen att kommunerna och skolorna har kommit olika långt i att hitta goda sätt att organisera studiehandledningen på modersmålet, och att skolorna genomför studiehandledning på modersmålet med skiftande kvalitet. I flera skolor saknas ett långsiktigt pedagogiskt fokus och vissa arbetssätt indikerar att studiehandledning kan ses som "översättning" – vilket inte är uppdraget. Det saknas system såväl på skolor som hos huvudmän för att erbjuda eleverna en likvärdig studiehandledning på modersmålet.

Granskningens resultat visar att det finns fem viktiga utvecklingsområden för skolorna att arbeta med när det gäller studiehandledning på modersmålet i årskurs 7–9:

- **Studiehandledningen på modersmålet behöver i högre grad anpassas till den enskilda elevens behov.** Innehåll och genomförande måste utgå från elevens språk- och ämneskunskaper, vilket kräver en kontinuerlig uppföljning av elevens kunskapsutveckling. Kartläggningen av elevens tidigare kunskaper används inte alltid, vilket medför att studiehandledningen inte alltid blir på rätt nivå. Det finns därmed också risk att elevernas kunskapsprogression försämras. Eleverna själva behöver också mer återkoppling. Skolorna behöver i större omfattning vara flexibla med hur studiehandledning på modersmålet ges så att den utgör ett adekvat stöd för eleven.
- **Studiehandledare och ämneslärare behöver samverka i högre utsträckning.** Samverkan behövs både i syfte att skapa sig en gemensam bild av elevens kunskaper och en gemensam förståelse för ämnet, för att planera elevens studiehandledning på modersmålet och för att följa upp elevens utveckling. En viktig del av samverkan mellan lärare och studiehandledare är att komma överens om hur respektive kompetens ska användas i undervisningen för att stödja elevens kunskapsutveckling på bästa sätt. Samverkan främjas av att studiehandledarna är kända på skolorna, att rollerna är tydliga och att det finns tid och möjligheter för studiehandledare och lärare att mötas.
- Huvudmän och skolledningar behöver i betydligt högre grad ta ansvar för att tillgodose behovet av **kompetensutveckling inom området studiehandledning på modersmålet**. Det handlar dels om studiehandledarnas behov av kunskaper om det svenska skolsystemet, styrdokumentet och specifika ämneskunskaper, dels om också övriga lärares behov av kunskaper om flerspråkiga elevers lärande. Det handlar också om hela skolans förståelse för studiehandledningen som stödform och studiehandledarens uppdrag.
- Granskningens resultat pekar sammantaget på att **studiehandledarens uppdrag behöver tydliggöras** i skolorna. Studiehandledning på modersmålet är ett pedagogiskt uppdrag – det är viktigt att studiehandledningen inte reduceras till tolkning eller översättning, utan att det finns en pedagogisk linje. Uppdraget för studiehandledare på modersmålet behöver hanteras mer genomtänkt och med tydlig introduktion i arbetet. På en del skolor har inte alla klart för sig vad som skillnaden mellan modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet.
- **Fler huvudmän behöver ta ansvar för helheten.** Huvudmän och skolledningar behöver försäkra sig om att studiehandledare och lärare har kunskap om studiehandledningens syfte, att de har rätt kompetens och tillräckliga förutsättningar för att tillsammans stötta elevens utveckling på

bästa sätt. Huvudmännen har en viktig roll när det gäller att stimulera nytänkande och att utforma en organisation av studiehandledningen som säkerställer samverkan, effektivitet, skolresultat och delaktighet.

Inledning

Läsåret 2016/17 fanns det knappt 80 000 nyanlända elever i svensk grundskola, vilket motsvarar nära åtta procent av alla grundskoleelever (Skolverket 2017a)¹. De nyanlända eleverna ska lära sig en mängd ämneskunskaper, samtidigt som de på kort tid ska lära sig ett främmande språk i ett nytt land. Forskning har visat att flerspråkiga elever som inte har basfärdigheter i svenska kan utveckla ett vardagsrelaterat språk ganska snabbt, men att det ofta tar minst fem år för dem att utveckla ett skol-språk. Utan stöd på modersmålet riskerar elever att få svårt att klara en åldersmässig nivå i ämnena (Skolverket 2015). Det svenska skolsystemet erbjuder **studiehandledning på modersmålet** som en åtgärd att stötta flerspråkiga elever både ämnes- och kunskapsmässigt.

Syftet med studiehandledning på modersmålet är att bidra till att eleven når de kunskapskrav som minst ska uppnås i det eller de ämnen där ett stödbehov konstaterats (Skolverket 2015). Med studiehandledning på modersmålet ska eleverna kunna utveckla sina kunskaper i olika ämnen trots att de inte fullt ut behärskar det svenska språket. I forskning lyfts också fram att studiehandledningen har betydelse för eleverna genom att ge eleven möjlighet att uttrycka sina kunskaper utan att vara hämmade av språket, något som ökar studiemotivationen och självförtroendet (Bunar 2010).

Studiehandledningen innebär att elever får delar av undervisningen på sitt modersmål. Undervisningen kan ges växelvis på svenska och på modersmålet. Eleverna kan få begrepp och sammanhang förklarade på ett språk de behärskar så att det blir möjligt för dem att utveckla kunskaper i alla ämnen och använda sina tidigare kunskaper. Elever som har goda skolkunskaper sedan tidigare kan på så sätt få möjlighet att upprätthålla och vidareutveckla kunskaperna på modersmålet och samtidigt utveckla sin svenska. Elever som har en lägre kunskapsnivå i ett ämne kan lättare förstå undervisningens innehåll och höja sin kunskapsnivå, samtidigt som de får stöd att utveckla sin svenska.

Studiehandledningen kan vara en kortare insats under en avgränsad period, till exempel som ett visst moment i ett ämne, eller en mer långvarig insats under en eller flera terminer. Studiehandledningen kan ske i klassrummet, före eller efter den vanliga skoldagen eller samlat vid ett enskilt tillfälle under veckan, men fyller delvis olika funktion beroende på vilken form som ges. Val av form bör påverkas av elevens behov. Det finns inga krav angivna för vilken utbildning en studiehandledare måste ha, utan det är upp till rektorn att tillsätta en lämplig person som studiehandledare (Skolverket, 2015:32)

Enligt skolförordningen (5 kap. 4 §) ska elever som har behov av det, få studiehandledning på modersmålet. Studiehandledning på modersmålet är en möjlig insats inom ramen för extra anpassningar och särskilt stöd i grundskolan (3 kap. 5a § och 8–9 §§ skollagen). Syftet med studiehandledning på modersmålet är, enligt Skolverket (2015), att bidra till att eleven når de kunskapskrav som minst ska uppnås i det eller de ämnen där ett stödbehov konstaterats.

Studiehandledning på modersmålet ingår i den lagstiftning som finns för elever som är i behov av särskilt stöd. I denna sägs att elever med annat modersmål än svenska ska få studiehandledning på sitt modersmål om de behöver det. I lagstiftningen sägs också att en elev som ska erbjudas modersmålsundervisning och som före sin ankomst till Sverige har undervisats på ett annat språk än modersmålet får ges studiehandledning på det språket i stället för på modersmålet, om det finns särskilda skäl.

Studiehandledning på modersmålet ska stödja elever i de ämnen där det finns stödbehov. Stödbehov definieras som att eleven riskerar att inte nå de kunskapskrav som minst ska uppnås i dessa ämnen, och om stöd som har getts i form av extra anpassningar inom ramen för den ordinarie undervisningen inte räcker. Behov av särskilt stöd ska anmälas till rektorn. Rektorn ska se till att elevens behov utreds på samma sätt som behov av andra stödinsatser. Visar utredningen att eleven har behov av studiehandledning på modersmålet ska ett åtgärdsprogram utarbetas och studiehandledningen ges på det sätt och i den omfattning som behövs för att eleven ska ha möjlighet att nå de kunskapskrav som minst ska uppnås. För vissa elever som har varit en

¹ Mottagandet av nyanlända elever har blivit något jämnare fördelat mellan kommuner och skolor, men fördelningen är fortfarande ojämn. År 2017 har tio procent av kommunerna tagit emot 41 procent av de nyanlända eleverna. Även om storstadsregionerna har tagit emot det största antalet, är det småkommunerna som står för det proportionerligt största mottagandet. Andelen nyanlända elever är också högre i kommunala skolor jämfört med fristående skolor (Skolverket 2017b.)

längre tid i Sverige är det inte självklart att studiehandledning är den rätta stödåtgärden – andra former av särskilt stöd kan vara mer lämpliga.

För att få en rättvisande bild av elevens kunskaper i ett ämne kan det vara lämpligt att bedöma eleven på både svenska och modersmålet. I utredningen kan man också belysa på vilket sätt modersmålet kan vara ett stöd för lärandet i andra ämnen. Föräldrar och skola bör gemensamt hitta former för att samverka kring elevens behov av studiehandledning på modersmålet.

Tidigare forskning och erfarenheter

Det framhålls i internationell forskning att andraspråkselever gynnas av ett språkligt perspektiv i alla ämnen. Thomas och Colliers (1997) konstaterar att ju solidare en elevs utveckling av tänkande och lärande är på förstaspråket, desto snabbare kommer hon att göra framsteg i andraspråket. Ju mer barnen utvecklar sitt förstaspråk kunskapsmässigt och tankemässigt, desto bättre kommer de att klara sin ämnesutveckling på andraspråket i slutet av sin skolgång. Gibbons (2006), som länge forskat i flerspråkiga elevers lärande, menar att elevernas flerspråkighet bör bejakas i skolans undervisning och lärare i alla ämnen bör ta ansvar för elevernas språkutveckling. Det är därför viktigt att ämnesläraren har kunskap om andraspråksinlärningsprocessen så att både språk och ämne utvecklas.

I en forskningsöversikt om nyanlända i svenska skolan konstaterar Bunar (2010) att en forskningsinriktning under senare år har varit att se utbildningen i ett helhetsperspektiv och studera flerspråkiga elevers språkutveckling och skolframgång i ett sammanhang. Forskningen visar att utbildningar som tillvaratar elevernas samtliga resurser i form av deras redan tillägnade språk och kunskaper ger bättre skolresultat. En förutsättning för detta är individualiserad undervisning utifrån en bedömning av varje elevs kunskaper och att studiehandledare och ämneslärare samverkar för att eleven ska kunna nå sina mål.

Skolinspektionen har i ett flertal år påpekat brister i skolors hantering av elevernas studiehandledning på modersmålet. Skolinspektionen har konstaterat att få skolor lyckas möta behovet hos alla de elever som är i behov av studiehandledning på modersmålet (2009; 2010; 2014; 2015a och 2017). Erfarenheter från såväl SKL (2010) som Skolinspektionen (2014; 2015a) visar att kommunerna inte sällan upplever svårigheter med att rekrytera studiehandledare. Problemen kan handla såväl om att antal elever i behov av studiehandledning är så omfattande att det inte finns tillräckligt med lämplig personal som att elevantalet eller språkgruppen är så pass avgränsad att det inte finns praktiska möjligheter för en enskild kommun att möta behoven. SKL (2010) beskriver att kommunerna har svårt att rekrytera personal som har både språk- samt ämneskompetens. För att matcha de behov av språk- och ämneskompetens som eleverna uppvisar behövs ”oräkneliga kompetenskombinationer” som inte ens stora kommuner kan möta. Lösningen är oftast att det är (minst) två olika ur personalen inblandade vid studiehandledning i ett ämne; ansvarig ämneslärare och studiehandledaren. Vissa kommuner erbjuder studiehandledning i form av fjärrundervisning². Detta tycks dock utnyttjas i relativt liten grad än så länge. I tidigare granskningar har vi sett att kommuner rekryterat studiehandledare genom att kontakta tidigare studerande på SFI (se exempelvis Skolinspektionen 2015). Dessa personer har då språkkunskaper, men sällan kunskaper om det svenska skolsystemet och dess kurs- och ämnesplaner.

Skolverket har, med utgångspunkt i tidigare forskning och utredningar, tagit fram stödmaterial som kan hjälpa skolorna att erbjuda eleverna en studiehandledning av god kvalitet. De pekar också på ett antal framgångsfaktorer som är utmärkande för de skolor som har kommit längre i arbetet med att organisera och genomföra studiehandledning på modersmålet (Skolverket 2016):

² Genom en lagändring som trädde i kraft den 1 augusti 2016 kan en huvudman överlämna studiehandledning genom fjärrundervisning på entreprenad till annan huvudman (SFS 2016:761).

- Att man först bedömer elevens språk- och ämneskunskaper,
- att insatserna anpassas efter elevens förutsättningar och behov,
- att skolan har kompetens om flerspråkighet,
- att studiehandledaren och elevens lärare samverkar, och
- att undervisning ges växelvis på elevens modersmål och på svenska, för att eleven ska utveckla verktyg för sitt eget lärande.

Det finns relativt få verksamhetsnära studier av hur studiehandledning på modersmålet genomförs i praktiken. De kvalitetsbrister i studiehandledning på modersmålet som tidigare har konstaterats handlar framförallt om att studiehandledningen på olika sätt inte är anpassad efter elevens behov, problem kring den kompetens som studiehandledarna besitter samt hur studiehandledningen utformas. Skolinspektionen har sett att personalens kompetens kring studiehandledning på modersmålet ofta är otillräcklig, och att många är osäkra på vad studiehandledning på modersmålet egentligen innebär. I granskningen av utbildningar vid gymnasieskolans språkintröduktion konstaterade Skolinspektionen (2017) att "studiehandledningen utgår inte från sällan från organisatoriska förutsättningar istället för från elevernas egentliga behov" (s. 22). Granskningen beskrev att eleverna, även om de erbjuds studiehandledning på modersmålet, inte fått dess syfte i deras utbildning förklarad för sig. Det finns i många skolor en kultur av "svenska först" – innan annan kunskapsinhämtning kan ske (Skolinspektionen 2017). Det har även konstaterats att det ofta råder en osäkerhet bland personalen kring hur studiehandledning ska ges.

Såväl inom tillsyn som inom kvalitetsgranskning har Skolinspektionen kunnat konstatera att det finns en stor risk för att studiehandledningen inte integreras i övrig skolverksamhet eller att studiehandledningen inte är kopplad till kursplanerna. Erfarenheterna visar att rektorn bör ha en tydlig roll även för denna del av undervisningen och se till att det skapas strukturer i skolan som garanterar att eleverna får det stöd de har rätt till. Även huvudmannen har en viktig roll för att stimulera nytänkande, tillgöddose resursbehov etc.

Granskningens syfte

Syftet med den här kvalitetsgranskningen är att granska om de elever som har behov av studiehandledning på modersmål får tillräckligt stöd för att utveckla sina ämneskunskaper så att de uppnår de kunskapskrav som minst ska uppnås. Ambitionen har varit att granska om den studiehandledning som eleverna får tillgång till utgör ett tillräckligt stöd, snarare än att granska om studiehandledning ges till alla elever i behov av den. Eftersom granskningen enbart har undersökt den studiehandledning som ges, så handlar de brister vi har konstaterat framförallt om att *studiehandledningen på olika sätt inte är anpassad efter elevens behov*. Tillgången i sig till studiehandledning på modersmålet har inte ingått i denna granskning. Genom att undersöka kvalitetsaspekter i den studiehandledning som tillhandahålls är förhoppningen att främja utveckling såväl i de skolor som ingår i granskningen som i andra skolor där det finns elever i behov av studiehandledning på modersmålet.

Granskningen har fokuserat på tre övergripande aspekter:

- Om studiehandledningen på modersmålet är anpassad till elevens behov
- Studiehandledares och ämneslärares samverkan kring elevens studiehandledning
- Kompetens hos studiehandledare och ämneslärare

Kvalitetsgranskningens resultat

I den här granskningen har Skolinspektionen undersökt studiehandledning på modersmålet i årskurs 7-9 vid 14 grundskolor. Syftet med denna övergripande rapport är att bidra med utvecklingsstöd även till de skolor och huvudmän som inte har granskats genom att redovisa viktiga utvecklingsområden, goda exempel och framgångsfaktorer. Dock gäller iakttagelser och slutsatser de skolhuvudmän och skolor som har granskats och avser alltså inte att ge en lägesbild på nationell nivå. Skolinspektionens iakttagelser, analyser och bedömningar av de enskilda verksamheterna redovisas i form av enskilda beslut till de granskade skolorna och skolhuvudmännen.

Skolinspektionens bedömning är att det i alla skolor som har besökts i samband med denna granskning har funnits brister som innebär att inte alla elever genom studiehandledning på modersmålet får tillräckligt stöd för att utveckla sina ämneskunskaper så att de uppnår de kunskapskrav som minst ska uppnås. Skolinspektionen har identifierat minst ett utvecklingsområde i samtliga 14 grundskolor. Samtidigt bedömdes att det i fyra av skolorna fanns inslag som fungerade väl.

I avsnitten som följer redovisas granskningens resultat och analyser av dessa.

Studiehandledning på modersmålet – inte enligt behov

Eleverna är positiva till den studiehandledning på modersmålet som de har tillgång till. *”När vi får hjälp på vårt modersmål så förstår vi ämnena på vårt språk”*, uttrycker en elev. Samtliga elever som vi har mött i granskningen menar att studiehandledningen innebär ett stöd i deras kunskapsutveckling då den innebär en möjlighet för eleverna att följa klassens ordinarie undervisning och utveckla de kunskaper den syftar till. Många elever uttrycker att det är svårt att förstå vad läraren pratar om vid undervisningstillfället om inte studiehandledaren är där. Studiehandledarens närvaro i klassrummet är således avgörande för många elevers möjligheter att följa undervisningen.

Samtidigt skulle elevernas möjligheter att följa undervisningen kunna underlättas ytterligare. Många elever uttrycker att de hade velat ha mer studiehandledning för att komma längre i sin kunskapsutveckling – några elever efterfrågar mer tid, andra vill ha studiehandledning i fler ämnen eller på ett annat sätt än de nu får. I granskningen har vi mött elever som själva anser sig behöva ett annat upplägg eller innehåll i studiehandledningen än det som de faktiskt erbjuds. Ett exempel är en elev som upplever att hen inte kan höja sitt betyg i ett visst ämne eftersom eleven inte har tillgång till studiehandledning på modersmålet i det ämnet och därför har svårt att visa sina kunskaper för läraren. Ett annat exempel är en elev som får studiehandledning i ämnet slöjd, trots att eleven påtalat att hen inte anser sig behöva det. I stället hade eleven velat ha studiehandledning i de naturorienterade ämnena.

Även bland skolans personal upplever man resultat av den studiehandledning som ges. Ämneslärare som under en längre tid haft elever som fått tillgång till studiehandledare säger att de kan se att det är till stor hjälp när eleverna både kan få ord översatta och begrepp förklarade. I en kommun har många ämneslärare nu börjat se fördelen med studiehandledning vilket har bidragit till en ökad efterfrågan på studiehandledare i många ämnen. Bland upplevs dock studiehandledningen vara ”felplanerad”. Ett exempel är en elev som får studiehandledning under hela lektionerna i ämnet idrott och hälsa, trots att studiehandledaren menar att det skulle vara tillräckligt för eleven att studiehandledaren är med inledningsvis för att eleven sedan ska kunna delta själv. Studiehandledaren önskar att hen i stället kunde använda resterande tid till att studiehandleda vid andra lektioner där det finns behov. Både rektorer, ämneslärare och studiehandledare är medvetna om att studiehandledning kan utvecklas ytterligare, inte minst genom att diskutera studiehandledarens uppdrag på skolan men även hur studiehandledningen ges och vad den bör innehålla.

Innehåll och form i studiehandledning på modersmålet

I fokus för studiehandledning på modersmålet kan vara att stödja eleven att tillägna sig den svenska ämnesterminologin eller att ge eleven bättre möjligheter att förstå innehållet i undervisningen – eller både och. Många av eleverna behärskar inte det svenska språket så väl att de kan använda det för att lära sig nya kunskaper. Den studiehandledningen som granskats inför denna rapport innehöll ofta att studiehandledaren *översätter viktiga ord* mellan svenska och modersmålet. Det handlar om översättning av läromedelstexter, uppgifter eller av lärarens muntliga genomgång. Ord som inte finns på modersmålet måste ibland översättas och beskrivas med en hel mening eller fras på modersmålet. Exempel på detta är ordet "spis" som studiehandledaren för några elever förklarade med frasen "en maskin som man kan laga mat på". Bildstöd är ett annat verktyg som ibland används för att underlätta elevernas förståelse. En ämneslärare använder bilder för att förklara skillnaden mellan jordade och ojordade uttag. Det är vanligt att ämneslärare som undervisar i de praktiska ämnena ser att även studiehandledaren kan ha svårt med vissa ord. För att kunna hjälpa eleven hade en av studiehandledarna i granskningen tagit del och översatt arbetsbeskrivningar och gjort en egen ordlista med namnen på de verktyg som förekommer i trä- och metallslöjden.

Några av de studiehandledare vi har mött i granskningen för anteckningar under lärarens lektion, som stöd för att efter lektionsgenomgången kunna hjälpa eleven med förklaringar av relevanta begrepp och innehåll. Eleverna på en skola berättar att deras studiehandledare har förklarat olika begrepp inom matematik som exempel, bråk, geometriska begrepp och algebra på ett bra sätt genom att göra det både på svenska och på elevernas modersmål. *"Studiehandledning är bra så att vi förstår svåra lektioner och att det blir enklare för mig att lära mig svenska"*, säger en elev. En studiehandledare försäkras sig efter genomgången på båda språken om att eleverna har förstått vad begreppen betyder. *"Då kan de svara på vilket språk de vill bara för att jag vill se att de har förstått begreppen"*, säger studiehandledaren.

I granskningen finns exempel på studiehandledning som mycket liknar elevens ordinarie undervisning. En studiehandledare väljer att visa film både på modersmålet och på svenska, vilket då främjar elevens förståelse för innehållet samtidigt som det ger eleven möjlighet att lära sig de svenska termerna. Det finns också exempel på att studiehandledaren undervisar eleverna på modersmålet på samma sätt som eleverna i ordinarie klass undervisas. Ämneslärare säger: *"Jag förutsätter att de gör det [förklarar lektionsinnehållet] på sitt modersmål, annars tycker jag att vi förlorar själva tanken med studiehandledning. Det är olika skolor kring det där, en del tycker att ämneskunskaper är viktigast och att dessa inte är avhängiga att du kan dem på svenska."*

Även andra former av studiehandledning har förekommit i skolorna som besökts i denna granskning. Elever har vid provtillfällen ges möjlighet att formulera svar på sitt modersmål och studiehandledaren sedan översätter till svenska. Skolinspektionen har sett ett flertal sådana exempel som gäller ämnet matematik, där studiehandledaren översätter skriftliga uppgifter till modersmålet. Det finns också exempel på att studiehandledare hjälper elever att formulera sig vid skrivuppgifter och *förbereda sig inför muntliga redovisningar*. Det är inte alltid enbart språket eller ämnesinnehållet som eleverna kan behöva stöd med för att följa undervisningen. Det händer också att studiehandledaren behöver hjälpa eleverna med studieteknik. Skolinspektionen ser positivt på att studiehandledarna bidrar med olika stödinsatser så att eleven kan delta och följa undervisningen. En studiehandledare beskriver sitt uppdrag som *"En studiehandledare är en bro mellan lärare och elever och ska inte vara tolk"*.

I granskningen har vi framförallt sett studiehandledning som ges *i klassrummet under lektionen*. En annan vanlig lösning är att studiehandledaren är med i klassrummet under lärarens inledande genomgång för att därefter gå till ett gruppum med den eller de elever som behöver hjälp med förklaringar och översättning. Många studiehandledare föredrar att vara i klassrummet eftersom de då kan stödja eleven eller eleverna när de arbetar med andra elever i klassen. Bland eleverna uttrycker en del att de föredrar att vara i klassrummet eftersom de då har möjlighet att diskutera med resten av eleverna i

klassen, medan andra känner sig mer bekväma i den lilla gruppen. På någon skola har man valt att göra studiehandledningen mer flexibel genom att studiehandledaren kommer till elevens lektion om eleven tycker att något moment är särskilt svårt. Vad som är bra eller dåligt i det enskilda fallet är beroende på om det utgår från elevens behov.

På ett fåtal skolor ges studiehandledning på modersmålet efter lektionen utifrån de uppgifter eleverna har med sig och anser sig behöva hjälp med. Studiehandledarna är aldrig med i klassrummet. Det finns också exempel där studiehandledning ges till en grupp elever från olika klasser någon timme i veckan. I granskningen har både studiehandledare och ämneslärare uttryckt att de anser att eleverna hade haft större nytta av att studiehandledaren fanns med i klassrummet under ordinarie undervisning.

Skolinspektionen vill betona att elevens behov bör vara avgörande för studiehandledningens form och innehåll. Studiehandledningen kan ske i klassrummet, före eller efter den vanliga skoldagen eller samlat vid ett enskilt tillfälle under veckan. Beroende på vilken form som valts så kommer studiehandledningen att fylla delvis olika funktion. Studiehandledare och ämneslärare i granskningen är överens om att det finns större möjligheter att kontinuerligt följa elevernas progression när studiehandledning ges under ordinarie lektioner.

Digitala verktyg som komplement

Vid sidan av studiehandledningen har vissa elever tillgång till andra hjälpmedel. De flesta eleverna har tillgång till *inläsningstjänst* som hjälper dem i de ämnen där de inte förstår. En del elever lyssnar på inläsningstjänst hemma och skriver ner viktiga saker. Många ämneslärare anser att inläsningstjänst är till stor hjälp så att eleverna på egen hand kan arbeta vidare.

En del elever använder sig av *digitala översättningsprogram* men anser att detta är otillräckligt för att få ett sammanhang i undervisningen. Det är framförallt svårt för eleverna att förstå i de ämnen som eleverna inte har läst tidigare eller skiljer sig mycket från hur ämnet var i hemlandet. Eleverna menar att när de själva översätter enskilda ord kan texten få ett helt felaktigt innehåll. Många studiehandledare ser en fara med att låta eleverna använda sig av olika digitala översättningsverktyg där enstaka, isolerade ord rycks från sitt sammanhang. *"Ta till exempel ordet spänning. I fysik betyder det så, men i simning betyder det annat. Då måste vi kunna hitta rätt förklaring, inte bara tolka ord. Om datoranvändning används kan det bli fel. Vårt jobb är att vara med och lyssna på eleven, låta eleven pröva, och om det inte stämmer måste vi korrigera. Vi tar bara första steget, sedan fortsätter eleven själv"*, säger en studiehandledare.

Skolinspektionen har inte gjort någon bedömning av hur dessa hjälpmedel används men vill däremot framhålla att digitala verktyg kan utgöra ett komplement men ska inte ersätta den studiehandledning som eleverna har behov av.

Att utgå från elevens kunskap och tidigare erfarenheter

Elevernas behov av studiehandledning på modersmålet ser olika ut. För några handlar behovet främst om stöd att tillägna sig ämnesterminologin, medan många också behöver stöd i att förstå innehållet i undervisningen.

Att ge en studiehandledning som hjälper eleverna att både tillägna sig ämnesterminologin och förstå innehållet kan vara olika svårt i olika ämnen. Många elever lyfter att de ämnen som skiljer sig mycket från hur ämnet var i hemlandet är svåra att förstå - samhällskunskap där det är stora skillnader hur man undervisar i ämnet i Sverige och i Syrien eller skillnader i hur man undervisar i biologi och bild i Sverige och i Afghanistan. Det finns även ämnen som eleverna inte har läst i sitt hemland, till exempel hem- och konsumentkunskap. Flera elever nämner matematik som ett ämne där studiehandledningen fungerar bra. I matematik är det ofta tillräckligt att översätta termer och instruktioner.

En av studiehandledarna lyfter fram att studiehandledning handlar om anpassning: *”Om eleven är fotbollsfanatiker ska man försöka få in skolämnet i den rutan. Man kan använda fotboll som exempel”*. En annan studiehandledare skulle förklara ordet hjärnskakning och gjorde då kopplingen till elevens intresse – fotboll. Det händer att spelare får hjärnskakning om de nickar en boll som kommer för hårt, ett fenomen som eleven var väl bekant med.

Skillnader i erfarenheter och frånvaron av direkta översättningar av vissa ord gör att elever upplever en del begrepp som särskilt svåra att förstå. Studiehandledaren behöver ofta kunna relatera till elevens erfarenheter och begreppsvärld för att kunna hjälpa eleven vidare. Det förutsätter att studiehandledaren dels har insikt i elevens erfarenheter och intressen, dels har en egen god förståelse för ämnet. *”Det som är viktigt är att studiehandledaren översätter och förklarar vad begreppen innebär så att man får en bild av vad det betyder”*, säger några elever. En elev ger exempel på när de skulle lära sig begreppen inom gener och genetik. Läraren förklarade först begreppen i hela klassen och eleven och studiehandledaren antecknade. Studiehandledaren förklarade sedan begreppen på modersmålet. Ett annat exempel är när en studiehandledare jämförde elevens hemland och Sverige för att förklara vad riksdag är. Några elever beskriver hur studiehandledaren gick tillväga för att förklara vad kommun och kommunfullmäktige är – ord som inte finns på elevernas modersmål. Studiehandledaren lät först eleverna ta del av information som fanns på Internet. Därefter ställde studiehandledaren kontrollfrågor till eleverna för att få veta att de hade förstått. För de elever som inte hade förstått förklarade studiehandledaren med några fler exempel samt förklarade genom en liknelse med organ i kroppen.

För att på bästa sätt hjälpa eleverna att komma vidare i sin kunskapsutveckling är det centralt att studiehandledningen utgår från elevens kunskapsnivå eller att man tar tillvara elevens erfarenheter och intressen. På de skolor som ingår i granskningen testas elevernas språk- och ämneskunskaper i samband med den kartläggning som sker eller under elevernas tid i förberedelseklass. Det är dock sällan som ämneslärare eller studiehandledare får ta del av resultatet av kartläggningen. Många studiehandledare och ämneslärare får dessutom mycket kortfattad eller ingen information alls om elevens tidigare erfarenheter och skolgång. Därigenom kan inte resultatet av kartläggningen tas tillvara i planeringen av studiehandledningen för en elev, vare sig i förberedelseklassen eller när eleven börjar i ordinarie undervisningsgrupp. Enstaka studiehandledare har möjlighet att vara med och informera lärarna kring elevens behov av studiehandledning på modersmålet när eleven ska övergå förberedelseklass till ordinarie klass. Ibland framgår det inte heller av kartläggningen vad eleven kan behöva stöd med – språkkunskaper, ämneskunskaper eller om eleven har inlärningssvårigheter. Många skolor har inledningsvis ett ”standardupplägg” av studiehandledning på modersmålet. I sådana fall är det särskilt angeläget att stödet följs upp så att det kan anpassas till de behov som finns hos de enskilda eleverna.

Möjligheter till förförståelse och fördjupning saknas

Elever efterfrågar hjälp att skaffa sig förförståelse och att kunna förbereda sig inför lektioner. *”Jag tycker att det är bra om mer tid ges till studiehandledaren för att förklara de kommande lektionerna. Det skulle underlätta för oss i många saker. Så till exempel kommer vi att förstå när läraren förklarar under nästa lektion [även] det inte finns någon studiehandledare. Vi kommer också att kunna delta i klassen för att få högre betyg”*, säger en elev. Även lärare och studiehandledare påtalar att det saknas möjlighet för eleverna att vid behov få en förförståelse för ämnet genom förberedelse. Ibland saknas även möjligheten att få hjälp under lektioner. *”Det finns inte någon långsiktig pedagogisk tanke”*, menar en lärare. En del studiehandledare försöker vara med på klassens genomgångar för att på så sätt ta till sig innehållet i ett aktuellt arbetsområde och för att få veta vad eleven förväntas arbeta med för att utvecklas mot målen eller vilka kunskapskrav eleven ska uppnå. En ämneslärare menar att det är *”viktigt att studiehandledaren är med på klassens genomgångar så att de vet vad eleven ska kunna”*.

Möjligheterna att arbeta med elevernas förförståelse och fördjupning, men också möjligheterna att efterhand anpassa den studiehandledning som ges är i hög grad avhängiga studiehandledares och lärares dialog och samverkan. Behovet av samverkansmöjligheter och sätt att byta information om elever diskuteras mer under avsnittet om samverkan nedan.

Samverkan mellan ämneslärare och studiehandledare

I denna granskning har Skolinspektionen sett stor variation både mellan och inom skolorna i vilken omfattning studiehandledare och ämneslärare planerar tillsammans, och har en dialog om elevens kunskapsutveckling. Det är tydligt att bristande samverkan innebär sämre förutsättningar att tillhandahålla en studiehandledning på modersmålet som ger de enskilda eleverna möjligheter att utvecklas så långt som möjligt kunskapsmässigt. Det handlar både om studiehandledarens möjligheter att förbereda stödet och lärarens möjligheter att anpassa undervisningen.

Att lärare och studiehandledare kan ha en gemensam dialog kring såväl planering som uppföljning av stödet för varje enskild elev är viktigt eftersom de nyanlända eleverna kan ha vitt skilda erfarenheter, kunskaper, förutsättningar och behov. I de flesta skolor som besökts inom denna granskning har lärare och studiehandledare begränsade möjligheter att samverka kring studiehandledningen, både vad gäller att stämma av elevernas kunskapsutveckling och behov av stöd och vad gäller aktuell lektionsplanering och undervisningsmål. Det försämrar i sin tur möjligheterna att utforma studiehandledningen på ett sätt som ger eleverna bästa möjliga stöd i sitt lärande.

Förutsättningarna för lärare och studiehandledare att samverka är i stor utsträckning avhängiga lärares respektive studiehandledares arbetsvillkor i stort. Det handlar delvis om möjligheterna att finna gemensam tid för samverkan, men även om en gemensam förståelse av studiehandledningens syfte och funktion. I ett par skolor förefaller den välfungerande samverkan bygga framför allt på att studiehandledaren har ett tydligt uppdrag som också lärarna är införstådda med. Förutom att göra det möjligt för lärare och studiehandledare att hitta gemensam tid för samverkan, är det därför värdefullt om rektorer och huvudmän ser till att studiehandledarens roll är tydlig för all berörd personal.

Studiehandledare och ämneslärares möjligheter till gemensam planering

Möjligheterna till gemensam planering hämmas på många skolor av praktiska omständigheter som studiehandledares tjänstgöringsgrad och anställningsform, samt studiehandledares, lärares och elevs schemaläggning och så vidare. På några skolor har studiehandledare tid avsatt för planering och även deltar regelbundet vid skolans arbetslagsträffar och studiedagar. *"Primärt handlar det om förutsättningar för samarbete mellan studiehandledare och lärare"*, säger en rektor. Ett tydligt resultat är att de studiehandledare som har fler studiehandledningstillfällen på en skola har större möjligheter till daglig kontakt och planering tillsammans med ämneslärare. En rektor menar att det är *"viktigt att knyta studiehandledare närmare ämneslagsmöten, eftersom det är där samverkan måste ske"*.

På enstaka skolor förekommer det att studiehandledare och ämneslärare har en dialog kring relevanta läroböcker och material på elevens modersmål. *"Jag och ämnesläraren går igenom varje elev, diskuterar kunskapskraven och var eleven befinner sig kunskapsmässigt"* säger studiehandledare.

På flertalet skolor i granskningen innebär ändå en avsaknad av tid, forum och rutiner för samverkan kring studiehandledning på modersmålet att lärare och studiehandledare saknar möjligheter till gemensam planering för ett visst arbetsområde eller lektion. På olika sätt försöker lärare och studiehandledare ändå dela viss information. Det finns exempel på system med mappar för varje elev där ämneslärarna kan lämna information om vad de vill att studiehandledarna ska arbeta med tillsammans med eleverna.

Det förekommer också att ämneslärare tar kontakt och försöker skapa gemensam tid för att planera tillsammans med studiehandledarna. Det finns exempel på enstaka studiehandledare och ämneslärare som träffas och stämmer av tillsammans på morgonen eller när eleverna gått hem. *"Hen sitter nära vårt arbetsrum så det är lätt att gå och prata med henne"*, säger en ämneslärare. I andra fall är det tydligt att det saknas kommunikation och att lärare och studiehandledare har en diffus bild av varandras uppdrag och arbetssätt. Några lärare nämner till exempel att de lägger ut planeringar på skolans gemensamma plattform men att de är osäkra på om studiehandledarna tar del av dem. *"Om vi hade haft ett forum skulle vi veta hur studiehandledare gör och vilken tid som faktiskt finns för studiehandledare på modersmålet"*, säger en ämneslärare.

Ämneslärare upplever att de kan se en skillnad när det gäller studiehandledarnas anställningsform. Lärarna upplever att de studiehandledare som är centralt anställda i kommunen *"bara kommer till lektionerna"* medan de har möjlighet till informella samtal med de studiehandledare som är anställda på skolan. Något som ytterligare kan försvåra samarbetet är att det ibland är många studiehandledare i klassrummet samtidigt. Det finns också studiehandledare som har modersmålsundervisning efter skoldagen vilket försvårar gemensamma möten med lärarna trots att de ingår i samma arbetslag.

När studiehandledare arbetar ett fåtal timmar och enbart befinner sig på skolan vid elevens studiehandledningstillfälle sker kontakten med ämneslärarna sporadiskt, ofta i samband med lektionsstart, via uppkopierat material eller e-post. Kontakten handlar då framförallt om att få tillgång till det eleven behöver arbeta med på lektionen och i någon mån vilka arbetsuppgifter eleven kan behöva hjälp med. Det finns sällan möjlighet att diskutera långsiktiga mål för eleven.

Även bland de studiehandledare som är anställda på en skola och som tillhör ett arbetslag är det få som har tid avsatt för planering med lärarna. Gemensam planering är snarare något som sker i förbifarten. *"Vi har täta lektioner, ibland bara fem minuter emellan. Vi har ingen tid för planering. Vi skulle behöva det för elever som har det svårt"*, berättar en studiehandledare. Oftast sker kontakten i personalrummet, i korridoren, under den lektionen studiehandledningen ska ges eller när eleverna sitter och arbetar. Det finns studiehandledare som berättar att de *"jagar lärarna"* för att få ta del av deras planering.

Det finns en särskild problematik kring samverkan för de elever som får undervisning i vissa ämnen på en annan skola än hemskolan. Det kan till exempel vara att eleven går på en liten skola utan egen slöjdsal, där undervisningen i stället läggs på en närliggande skola. Lärarna vid dessa skolor har vanligen ingen kontakt alls med studiehandledarna på elevernas hemskola och får därmed sämre möjligheter att anpassa undervisningen till eleven.

Studiehandledningens kvalitet påverkas av graden av samverkan

Några lärare framhåller att många elever går miste om den ökade förståelse som de hade kunnat få om lärare och studiehandledare samverkade i högre utsträckning. Bristerna förklaras bland annat med resurs- och tidsbrist och att studiehandledaren hjälper elever från olika klasser vid studiehandledningstillfället. En lösning som några ämneslärare lyfter fram är att de ger studiehandledarna tillgång till studiematerial digitalt så att eleverna kan få en förståelse för ämnet genom att se filmer på modersmålet innan lektionstillfället. Med hjälp av lärarnas pedagogiska planeringar har studiehandledaren möjlighet att förbereda relevant material på elevens modersmål.

Studiehandledarna använder sig bland annat av lärarnas pedagogiska planeringar för att få kunskap om respektive ämnes mål och kunskapskrav och sätta sig in i relevant terminologi. Internet är för många ett redskap för att finna ytterligare information och öka sin förståelse för olika ämnesområden. En del studiehandledare tar kontakt med läraren för att få information och hjälp inför ett arbetsområde. *"Jag måste först lära mig själv så att jag kan det som ska gås igenom på lektionen"*, säger en studiehandledare. En annan studiehandledare säger: *"Jag måste vara förberedd om eleven kommer med"*

en fråga för att de ska ha förtroende för mig". Flera studiehandledare framhåller vikten av en god kontakt med ämneslärarna. *"Jag har ingen lärarutbildning. Därför behöver jag ha mer kontakt med undervisande lärare. Om inte denna kontakt fungerar blir det sämre för eleven"*, säger en studiehandledare.

Även om studiehandledare och ämneslärare försöker ha informationsutbyte visar granskningen att mycket av den kontakt och planering som sker går via eleven och att studiehandledare inte alltid vet vad de ska göra vid studiehandledningstillfället. För många elever är det otydligt om det är rektor, lärarna eller eleven själv som avgör om de behöver studiehandledning och vem som tar beslut om vad de ska arbeta med vid studiehandledningstillfället. I de fall studiehandledare inte har tillgång till någon planering brukar eleven själv avgöra vad hen ska arbeta med vid studiehandledningstillfället alternativt arbetar med samma uppgifter som övriga klassen gör på lektionen. Det är till exempel vanligt att när elever berättar för studiehandledaren att de ska ha prov i ett ämne så ägnas studiehandledningen på modersmålet åt det. Några elever berättar att ämnesläraren ger förslag på uppgifter eller prov som eleverna kan göra med hjälp av studiehandledaren. Även om ämneslärare kopierar upp material som eleverna ska arbeta med vid studiehandledningstillfället och lägger det i en mapp händer det att eleverna väljer att arbeta med det de kan och vill göra i stället för det de behöver arbeta med. Skolinspektionen konstaterar att det finns en risk med att eleven får ta ansvar för studiehandledningens innehåll istället för att studiehandledningen planeras av studiehandledare och ämneslärare utifrån elevens behov och de mål som ska uppnås.

Samverkan behövs även i uppföljning och utvärdering

Studiehandledare och ämneslärare behöver ha en kontinuerlig dialog om elevens kunskapsutveckling och studiehandledningens roll i denna. I de granskade skolorna ser Skolinspektionen ett behov av mer uppföljning av elevernas kunskaper och studiehandledning kan vara ett lämpligt verktyg för detta. Studiehandledarna som behärskar elevernas språk kan ta reda på vad eleverna har lärt sig, men också identifiera deras eventuella svårigheter i ämnet. En kontinuerlig dialog mellan studiehandledare och ämnesläraren är värdefull när det gäller att anpassa stödet så att elevens kunskapsutveckling gynnas på bästa sätt, eftersom studiehandledaren har möjlighet att få god inblick i elevens kunskapsutveckling och stödbehov. *"Skriver de på modersmålet vet jag inte vad som står. Skriver de på svenska är det kanske språkbristerna som avgör hur eleverna svarar"*, säger en lärare och belyser svårigheterna för läraren själv att bedöma elevens kunskaper. Efter att ha arbetat med eleven brukar studiehandledaren ha en god bild av om det är ämneskunskaperna eller språket eleven behöver hjälp med.

I en skola har man utarbetat en blankett som används av både studiehandledare och ämneslärare för att fylla i vad eleven lärt sig. Det har också blivit mer vanligt att ämneslärarna konsulterar studiehandledarna vid betygsättning. En studiehandledare förklarar: *"Lärarna bollar med oss och kan exempelvis fråga om de har uppfattat elevens kunskapsutveckling korrekt, om det är en korrekt bedömning som gjorts av elevens kunskapsutveckling också utifrån vår erfarenhet, utifrån vårt arbete med eleven."* På vissa skolor deltar studiehandledarna även i elevens utvecklingssamtal – ibland enbart som tolk, ibland som en part i samtalet.

Granskningen visar att trots att studiehandledarna har mycket information om eleven är det oftast enbart mentorer eller ämneslärare som ger återkopplingen till den enskilda eleven kring hans eller hennes kunskapsutveckling och då i samband med utvecklingssamtal. En positiv utveckling märks på några skolor där en del ämneslärare och mentorer nu efterfrågar studiehandledarnas stöd i den här återkopplingen. *"Nu efterfrågas vårt stöd mer och mer så nu sitter vi ofta alla tre tillsammans med eleven för att förklara"*, berättar en studiehandledare.

En del elever får löpande återkoppling från studiehandledare eller ämneslärare var de befinner sig kunskapsmässigt, ofta i samband med lektion. Men det är inte sällan som dialogen mellan studiehandledare och ämneslärare för att informera eleven hur det gått på ett prov eller i samband med betyg saknas. På en skola beskrivs återkoppling till eleverna som får studiehandledning på modersmålet som

"ett hål". Flera av de elever vi har mött vill veta mer konkret vad det är de behöver lära sig. I granskningen har vi sett ett fåtal goda exempel på att studiehandledare och ämneslärare tillsammans diskuterar kunskapskrav och mål med eleven och har en dialog kring vilken hjälp eleven behöver för att höja sitt betyg i ett ämne.

Det behövs även mer uppföljning av den studiehandledning som ges för att denna ska kunna anpassas och förbättras. De flesta lärarna i granskningen har svårt att hinna med och följa upp hur studiehandledningen fungerar för varje enskild elev. Endast ett fåtal studiehandledare på eget initiativ signalerar till ämneslärare att till exempel material eller uppgifter behöver anpassas till en elev.

I vilken utsträckning ämneslärare efterfrågar studiehandledarnas åsikter om elevernas kunskapsutveckling varierar mycket. En studiehandledare menar att hen "får jaga lärarna för att berätta. De kommer inte till mig och frågar". Endast på några skolor ges studiehandledare och ämneslärare möjlighet att tillsammans kontinuerligt följa upp enskilda elevers kunskapsutveckling och vid behov anpassa studiehandledningens innehåll och genomförande. Att detta bara sker i begränsad omfattning beror enligt studiehandledarna på att de inte har samma möjligheter som ämneslärarna att vara aktiva i de arbetslag de tillhör. "I arbetslaget kan de studiehandledaren få information och ge information om eleverna", säger rektor.

Mer uppföljning för att anpassa studiehandledning till elevens behov

För att studiehandledningen ska kunna utgöra ett så bra stöd som möjligt för eleverna är det värdefullt att följa upp elevernas kunskapsutveckling frekvent. Enstaka elever har ämneslärare som följer upp hur det gick vid studiehandledningstillfället och om den hjälpte dem att förstå innehållet i aktuell undervisning. Det förekommer också att studiehandledare signalerar till lärare när de anser att det behöver ske förändringar i en elevs studiehandledning, till exempel att eleven behöver mer studiehandledning på modersmålet inför nationella prov i årskurs 9. Det är dock inte alltid skolan tillmötesgår de behov som identifierats hos en elev. Vi har till exempel sett att elever som hade behövt ett individuellt anpassat stöd får fortsatt studiehandledning på gruppnivå.

I en av de granskade skolorna uppger en studiehandledare att hen kontinuerligt diskuterar elevernas behov med berörda lärare. Sådana diskussioner hade dels resulterat i att studiehandledningen upphört för en elev som bedömdes klara sig utan, dels i att skolan övervägde att utöka studiehandledningen för en elev som bedömdes kunna nå betyget A. En elev ger ytterligare ett exempel på att stödet anpassats efter uppföljande dialog mellan studiehandledare och lärare: "När vi kom till skolan hade man bestämt att alla nior skulle få studiehandledning i matematik, NO [naturorienterande ämnen] och SO [samhällsorienterande ämnen]. Men sen, efter att jag hade haft studiehandledning i matematik bestämde matematikläraren och studiehandledaren att jag inte behövde det i matematik", berättar en elev.

Utan fortlöpande utvärdering är risken stor att elever får studiehandledning i vissa ämnen trots att de behöver det mer i andra ämnen, eller att studiehandledare är med på undervisningsmoment där de inte känner att de kan bidra med något.

En välfungerande dialog mellan lärare och studiehandledare gynnar inte bara själva studiehandledningen. Lärare i en skola menar att studiehandledarna är till stor hjälp i lärarens eget arbete med att anpassa undervisningen, till exempel genom att studiehandledaren säger till om att studiematerialet är för svårt för en elev. En lärare nämner också att hen anpassar undervisningen på så sätt att hen planerar in svårare moment de lektioner när studiehandledare finns med.

Kompetens hos studiehandledare och ämneslärare

I samtliga besökta skolor kan Skolinspektionen konstatera att det finns behov av kompetensutveckling inom området studiehandledning på modersmålet. Elevernas möjligheter att genom studiehandledning få ett adekvat stöd för sitt lärande hämmas av bristande kunskaper hos såväl ämneslärare som studiehandledare. Det finns dock en stor variation, inte minst inom skolorna, vilket pekar på att rektor och huvudman behöver ta ansvar för att berörd personal får den kompetensutveckling som behövs.

Studiehandledarens kunskaper och insikter i styrdokument och skolsystemet

Endast på ett fåtal av skolorna diskuteras behov av kompetensutveckling inom området studiehandledning på modersmålet trots att samtliga studiehandledare vill ha mer fortbildning inom området och om hela skolans uppdrag. För att studiehandledarna ska klara av sitt uppdrag är det viktigt att de har kunskap och insikter i styrdokument och skolsystem. Många studiehandledare efterlyser information om hela skolans verksamhet och klassen som eleven går i eftersom det kan påverka elevens förutsättningar att lära sig.

Några kommuner har tagit fasta på att studiehandledaren behöver kunskap om läroplanen och kursplaner och har därför valt att fortbilda studiehandledarna. På en del skolor erbjuds studiehandledarna att delta på de fortbildningsdagar som ges för samtliga lärare även om kompetensutvecklingen inte är anpassad särskilt för deras uppdrag. Ofta är den kompetensutveckling som studiehandledarna fått helt på deras eget initiativ och de utvecklar sin undervisning på egen hand. Det är vanligt att studiehandledarna själva får lära sig om läroplanen och kursplaner under tiden de arbetar som studiehandledare. Några studiehandledare har möjlighet att på arbetslagsmöten lyfta frågor om exempelvis skillnader mellan olika länders skolsystem eller styrdokument. *"I Sverige är det mest frågor om att eleven ska vara självgående och självständig. Eleverna från Syrien saknar den biten"*, påpekar en studiehandledare.

Studiehandledarens förståelse för ämnet och ämnesspecifika språkkompetens

De studiehandledare som har en pedagogisk bakgrund anser sig ha relevant kompetens för uppdraget och många av de studiehandledare som har arbetat som studiehandledare en längre tid anser sig ha skaffat sig kunskap om läroplaner, kursplaner, mål och kunskapskrav i de ämnen de ger studiehandledning på modersmålet. Det är dock stora skillnader mellan olika studiehandledare hur mycket ämneskunskap de har. Även om studiehandledaren inte har tillgång till lärarnas planering eller tid avsatt för förberedelse så förväntas studiehandledare att förbereda sig och lägga mycket tid på att läsa in sig på ett arbetsområde. För studiehandledarna är det ett ständigt pågående arbete för att tillägna sig såväl mål som ämnesspecifika begrepp och terminologi. *"Vi är inte ämneslärare"*, understryker studiehandledarna. Det finns studiehandledare som behärskar den specifika terminologin på såväl svenska som modersmålet i vissa ämnen samtidigt som det finns ämnen där de behöver förbereda sig mer för att kunna förklara ämnesspecifika termer och begrepp.

En del studiehandledare känner sig osäkra på om de gör rätt och många efterfrågar mer konkret stöd kring hur studiehandledning på modersmålet kan planeras och genomföras. Även om studiehandledarnas ämneskunskaper varierar i de ämnen som de handleder inom, anser många elever att deras studiehandledare är kunniga och har tillräcklig kunskap för att kunna hjälpa dem i de olika ämnena.

Ämneslärares kunskap om andraspråksinläring och språkdrag i olika ämnen

Även hos ämneslärares finns det behov av ökad kompetens som kan främja kunskapsutvecklingen hos de elever som får studiehandledning på modersmålet. Granskningen visar att även om många ämneslärare arbetat med flerspråkiga elever under många år är det först nu som en del lärare får kompetensutveckling som berör flerspråkiga barns språk- och kunskapsutveckling.

En ämneslärare menar att kunskap om flerspråkiga elevers lärande kan hjälpa läraren att upptäcka om det kan finnas andra faktorer än språket som kan ligga bakom elevers svårigheter i olika ämnen. Många ämneslärare uttrycker också behov av att diskutera olika språkdrag i ämnena för att kunna möta eleverna på ett bättre sätt. Det finns enstaka skolor där lärare delger varandra exempel på hur de arbetar med elever i behov av studiehandledning på modersmålet. En förstelärare delger via sin blogg kollegerna hur till exempel språket i en laborationsrapport kan se ut.

I granskningen har vi också mött en del ämneslärare som efterfrågar redskap för att bemöta elever som kan ha varit med om mer eller mindre traumatiska händelser i sina hemländer eller på flykt. Några ämneslärare påtalar exempelvis att *"vi måste tänka på vilka filmer vi visar i klassen då vi inte alltid vet vad eleven varit med om tidigare"*.

Studiehandledarens uppdrag

I flertalet granskade skolor saknas en gemensam förståelse av studiehandledarens uppdrag och de roller som ämneslärare respektive studiehandledare har i undervisningssammanhang. Det finns ett tydligt behov av utvecklingsinsatser på detta område. Det är värt att betona är att det är läraren som ansvarar för undervisningen inom ämnet, medan studiehandledaren kan förtydliga, förklara och diskutera innehållet på modersmålet. Det är därför viktigt att studiehandledningen inte ses som endast en angelägenhet mellan studiehandledare och elev.

I de skolor som har granskats är det vanligt att studiehandledaren är den som tar initiativ till kontakt med ämnesläraren. När det fattats ett beslut om studiehandledning på modersmålet för en elev söker studiehandledarna upp lärarna i skolan, kontaktar dem via en lapp i postfacket eller via e-post. Kontakten kan då handla om på vilka tider studiehandledning ska ske, om studiehandledaren ska vara med på lektionen eller arbeta enskilt med eleven/eleverna och vad de ska arbeta med under studiehandlingstillfället.

För många studiehandledare är det oklart vem som introducerar dem i arbetet och vad deras uppdrag är när de börjar på skolan. Det finns exempel där det är upp till studiehandledarna att stötta de nya handledarna om de har frågor kring uppdraget. *"När jag började på skolan hade jag ingen aning om vad en studiehandledare skulle göra"*, säger en studiehandledare. En rektor betonar att studiehandledarna behöver få kunskap om vad uppdraget innebär. En ämneslärare lyfter fram att det är problematiskt att många på skolan inte har en uppfattning om vad en studiehandledare egentligen ska göra och hur: *"Vi har inte på skolan diskuterat vad som ingår i en studiehandledares uppgifter."* Det finns exempel på skolor där rektor har samtal och möten med ämneslärarna och studiehandledarna för att prata om de olika rollerna i undervisningen som ämneslärare respektive studiehandledare har. Studiehandledarna kan också behöva avgränsade arbetsuppgifter för att inte hamna i olika roller som tolk, konfliktlösare eller kurator. *"Det har funnits studiehandledare som har tagit för stort ansvar socialt"*, säger en biträdande rektor.

Vi har sett att lärares och studiehandledares samverkan ofta är avhängigt faktorer som studiehandledarens anställningsform, schemaläggning och hur skolans inre arbete är organiserat. I flera fall ser vi också att samverkan hämmas av att lärare och studiehandledare har en oklar bild av studiehandledarens uppdrag och att man helt enkelt inte har diskuterat på skolan hur studiehandledningen ska se ut och vem som har vilket ansvar. I vissa skolor är studiehandledarna i hög grad anonyma för övrig skolpersonal och kommunikation saknas nästan helt.

Möjligheter till kompetensutveckling – en styrningsfråga

Många rektorer vill helst rekrytera studiehandledare med lärarutbildning, annan högskoleutbildning eller någon form av pedagogisk utbildning då de ser att det har betydelse för hur väl de klarar uppdraget. Granskningen visar dock att det är svårt för skolorna att hitta studiehandledare som uppfyller dessa krav, även om många kommuner har avsatt resurser till rekrytering. Därför anställs ofta studiehandledare utan sådan utbildning, men som uppfyller språkravet och som bedöms personligt lämpliga med en god värdegrund. Det kan vara svårt för rektorer att veta vilken kompetens studiehandledarna har i de olika ämnena även om många studiehandledare anser sig ha tillräckliga kunskaper för att kunna hjälpa eleverna i olika ämnen och på den nivå de är.

Många av de studiehandledare vi har mött i granskningen efterfrågar en utbildning som riktar sig till studiehandledare på modersmålet. Även rektorer anser att det borde finnas en mer systematisk lösning för att säkerställa att studiehandledarna har relevant kompetens för uppdraget och att det bör finnas en utbildning för studiehandledare så att de får lära sig grundläggande kunskaper om styrdokument och det svenska skolsystemet. En ämneslärare menar att skolan och huvudmannen bör ha riktlinjer gällande *”en grundnivå för vad du ska kunna som studiehandledare för att studiehandledningen ska vara det aktiva verktyget det är avsett att vara.”* En annan ämneslärare berättar att hen har efterfrågat kompetensutveckling inom området för egen räkning, men nekats med hänvisning till prioriteringar.

Det finns inte någon nationell utbildning för studiehandledare. Några kommuner som besökts i denna granskning anordnar en egen utbildning för studiehandledare eller går ihop och bildar nätverk för erfarenhetsutbyte. I en av kommunerna deltar studiehandledare i en tioveckors internutbildning anordnad av modersmålsenheten. Inom utbildningens ram läser studiehandledarna bland annat kapitel ett och två av grundskolans läroplan, Skolverkets stödmaterial för studiehandledning på modersmålet och boken *Greppa Språket*, som ges ut inom ramen för Skolverkets satsning Forskning för skolan³. Den lästa litteraturen bearbetas vid utbildningstillfällena bland annat genom föreläsningar och diskussioner i mindre grupper. Även flerspråkiga resurspersoner i kommunen kan gå kursen för att därefter arbeta som studiehandledare. Via kursen ska studiehandledarna ha fått kunskap om läroplaner, kursplaner och känna till mål och kunskapskrav i de ämnen de ger studiehandledning.

Ett av syftena med kompetensutvecklingsinsatser är att studiehandledarna ska komma bort från att fungera som tolk och mer utgöra ett stöd i elevens kunskapsutveckling. I en kommun erbjuds studiehandledare två fortbildningsdagar per år för att på så sätt stötta deras uppdrag och där fokus är på studiehandledarens roll och inte på skolans styrdokument. I en annan kommun får studiehandledare kompetensutveckling som kan innefatta exempelvis språkutvecklande arbetssätt, kartläggning av nyanlända elevers bakgrund och utbildningsbehov, alfabetisering, läroplan och betygssystem. En kommun har anställt en person som arbetar med språkutvecklingsfrågor och som lärarna kan vända sig till för att få tips på material och forskning inom området. Det finns också studiehandledare som deltar i den kompetensutveckling som ges till arbetslagen även om den inte alltid berör området studiehandledning. I en kommun finns det möjligheter för modersmålsenheten att skraddarsy utbildningar utifrån skolornas behov om till exempel interkulturellt förhållningssätt. Det finns enstaka studiehandledare som i början av sin anställning fått några timmars introduktion om studiehandledarens roll, dess uppgifter, det svenska bedömningssystemet och hur eleverna ska bedömas. En studiehandledare uppger att hon har fått kompetensutveckling när hon arbetat i andra kommuner: *”De utbildningarna har gett mig mycket – hur jag ska bemöta flerspråkiga elever, vilka krav jag kan ställa till dessa elever, hur jag kan hitta material som är anpassat till eleven”*.

³ Hänvisning till det material som nämns finns längst bak. För mer information om Skolverkets satsning på att sprida forskning för skolan, se <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning>.

Även om några kommuner och skolor anordnar och erbjuder kompetensutveckling inom området finns det skolor som inte har så mycket kunskap om studiehandledning och där man inte hunnit med att diskutera syftet med studiehandledningen och hur den kan genomföras. Skolinspektionen har på några skolor träffat studiehandledare, ämneslärare och skolledning där det visar sig att det saknas kännedom om Skolverkets stödmaterial - Studiehandledning på modersmålet. *"Jag tror att jag ska ge länken till Skolverkets stödmaterial kring studiehandledning – studiehandledning är en ny station för oss."*, säger rektor.

Sammanfattningsvis bedömer Skolinspektionen att det behövs ett samlat grepp när det gäller kompetensutveckling för studiehandledning på modersmålet. För att höja kvalitén och likvärdigheten inom området måste huvudmännen skaffa sig en bild av hur studiehandledningen på modersmålet fungerar på skolorna i kommunen och sätta in riktade fortbildningsinsatser. Uppdraget för studiehandledare på modersmålet behöver hanteras mer genomtänkt och med tydlig introduktion i arbetet. På en del skolor har inte alla klart för sig vad som skillnaden mellan modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet. Detta är en fråga för både rektor och huvudman.

Avslutande diskussion

Studiehandledningen på modersmålet är viktig och uppskattas av eleverna, även om den inte alltid utgör ett optimalt stöd. Både studiehandledare och elever menar att studiehandledning på modersmålet kan göra det möjligt för eleverna att nå sina mål och ett högre betyg. Skolinspektion ser i den här granskningen, liksom i tidigare granskningar att det finns många hinder som gör att studiehandledning inte fungerar optimalt. Grundförutsättningar för att stödja elevernas kunskapsutveckling är att studiehandledningen utgår från elevernas kunskapsnivå både vad gäller språk och förståelse för ämnet, samt att studiehandledningen inriktas på det som är undervisningens mål. Detta kräver någon form av samverkan mellan ämneslärare och studiehandledare, så att de kan stämma av målen för undervisningen och vad eleven behöver hjälp med. Vidare gynnas kvaliteten av att studiehandledaren har tillräcklig förståelse för ämnet och läro- och kursplanernas mål samt behärskar ämnesterminologin både på svenska och på modersmålet. Samtidigt saknas det formella krav på samverkan i regleringarna kring studiehandledning på modersmålet, inte heller finns några kompetenskrav för anställning som studiehandledare.

Vi ser att studiehandledningen har utvecklats hos flera huvudmän. Några har tagit fram särskilda utbildningar för de studiehandledare som anställs och studiehandledarens uppdrag har blivit tydligare i skolorna. Samtidigt ser vi att många studiehandledare fortfarande anställs för att sedan i stor utsträckning lämnas åt sig själv att tolka uppdraget och skapa de förutsättningar som krävs för att också utföra det. Några huvudmän och skolledning har ett större arbete framför sig. Skolverkets stödmaterial (Skolverket 2015) kan vara en utgångspunkt i utvecklingsarbetet, men är inte känt av alla. Huvudmännen har också möjlighet att erbjuda studiehandledning via fjärrundervisning, något vi inte har sett i den här granskningen, men som kanske kan vara ett viktigt verktyg i vissa sammanhang.

Trots att man på en del skolor uppmärksammat behov av kompetensutveckling inom området ligger i nuläget ett stort ansvar på studiehandledare och ämneslärare att på egen hand skaffa sig kunskap för att kunna möta elever i behov av studiehandledning på modersmålet i olika ämnen. Det är viktigt att studiehandledare och ämneslärare får och fullföljer den kompetensutveckling som behövs för att de på bästa sätt ska kunna stötta flerspråkiga elevers kunskapsutveckling. Studiehandledarna behöver ha kunskap om respektive ämnes mål och kunskapskrav samt behärska ämnets terminologi i tillräcklig omfattning för att stödja eleverna så att de når de kunskapskrav som minst ska uppnås. Ämneslärarna behöver kunskap om flerspråkiga elevers lärande. Dessutom finns ett behov – både bland ämneslärare och studiehandledare – av förståelse för olikheter mellan skolsystem och kulturer.

Sammantaget innebär hindren att många elever inte får studiehandledning i den utsträckning och på det sätt de skulle behöva. Ett yttre hinder utgörs av svårigheter att rekrytera studiehandledare med den kompetens som behövs. Dessa svårigheter varierar mellan och inom olika kommuner, beroende bland annat på hur vanligt språket är. Inre hinder utgörs ofta av de organisatoriska förutsättningarna på skolan, där samverkan mellan ämneslärare och studiehandledare försvåras både av allmän tidspress men också påverkas av rektors styrning och studiehandledarnas anställningsformer. Att elevgrupperna är rörliga, till exempel att elever flyttar eller tillkommer mitt i terminerna, försvårar arbetet ytterligare.

Hur studiehandledning på modersmålet ska se ut för att ge eleven ett adekvat stöd i sin kunskapsutveckling är avhängigt både elevens kunskapsnivå och språkutveckling, men också ämnets karaktär. Det går inte att rekommendera en enda modell för studiehandledning. Det är inte heller möjligt att förutspå att studiehandledningen av huvudman och rektor organiseras på ett visst sätt, eftersom förutsättningarna varierar kraftigt beroende på tillgång och efterfrågan av studiehandledning på ett visst språk. Det bör dock påpekas att frånvaron av uppföljning och utvärdering av studiehandledning på modersmålet innebär att rektor och huvudman inte kan veta hur studiehandledningen i nuläget

fungerar eller hur den skulle kunna förbättras. Det är ett hinder för utveckling. För att studiehandledningen ska kunna utgöra ett så bra stöd som möjligt för eleverna är det värdefullt att se över både hur studiehandledningen är organiserad – om studiehandledarna används på bästa sätt – och om studiehandledningen för enskilda elever är anpassad utifrån deras behov.

Fler huvudmän behöver ta ansvar för helheten – att studiehandledaren har rätt kompetens för uppdraget och att lärare och studiehandledare kan arbeta tillsammans för att stötta elevens utveckling på bästa sätt. Huvudmännen har en viktig roll när det gäller att stimulera nytänkande och att utforma en organisation av studiehandledningen som säkerställer samverkan, effektivitet, skolresultat och delaktighet.

Metod och genomförande

Skolinspektionens granskning har omfattat 14 skolor med årskurs 7-9. Projektet har avgränsats till studiehandledning som ges till elever som följer den ordinarie undervisningen. Studiehandledning som ges elever i förberedelseklasser eller motsvarande har inte omfattats av granskningen.

Urval

Urvalet av skolor genomfördes i två steg. Först gjordes ett slumpmässigt urval om 40 skolor bland de skolor som enligt senast tillgänglig statistik (Skolverkets sammanställning den 15 oktober 2015) hade minst 10 nyanlända elever i årskurs 7–9. För att få mer aktuell information om antal elever och för att säkerställa att det vid dessa skolor fanns elever som hade studiehandledning på modersmålet, gjordes en telefonintervju med rektorerna för dessa 40 skolor. Därefter gjordes ett urval om 14 skolor som ingår i granskningen. Huvudkriteriet för att en verksamhet skulle bli aktuell för urvalet var inte bara att det fanns elever som hade behov av studiehandledning på modersmålet, utan att studiehandledning faktiskt tillhandahölls den aktuella perioden. Enbart kommunala skolor föll ut i urvalsprocessen.

Genomförande

Den studiehandledning som har granskats har sett ut på många olika sätt. För att besvara projektets frågeställning var det därför nödvändigt med en flexibilitet i genomförandet av granskningen. Detta innebar att granskningen i vissa fall avgränsades då det inte var möjligt att granska alla elevers studiehandledning inom skolan. Underlag för bedömningar har samlats in dels genom den inledande telefonintervjun med rektor, dels genom att under två dagar besöka varje skola.

Under skolbesöken genomfördes intervjuer med ett urval av elever som får studiehandledning på modersmålet, studiehandledare, ämneslärare, skolledning och representanter för huvudmannen. I samtal med skolan gjordes ett urval om tre till nio elever, där varje intervjugrupp oftast inte bestod av mer än tre elever. Urvalet gjordes utifrån språk och ämne. Studiehandledare och ämneslärare till dessa elever intervjuades. Intervjuerna fokuserade på de senast genomförda handledningstillfällena. Särskilda intervjuguider togs fram, utifrån vilka utredarna genomförde strukturerade intervjuer.

Intervjuerna har kompletterats med elevbrev, där de fritt fått beskriva hur de uppfattar studiehandledningen. Elevbreven skrevs på elevens starkaste språk och syftade till att få empiri för att beskriva om den enskilde eleven får studiehandledning på modersmålet på ett sätt som ger dem ämneskunskaper.

All empiri i projektet – både från intervjuer och elevbrev – har utgjort underlag för analys och presentation på en aggregerad nivå i den övergripande rapporten.

Mer information och stödmaterial

För de skolor och huvudmän som önskar mer vägledning och stödmaterial för det egna utvecklingsarbetet hänvisar vi till Skolinspektionen www.skolinspektionen.se och Skolverket www.skolverket.se. På Skolinspektionens webbplats finns också mer information om den aktuella granskningen. Här ges ett urval av länkar till olika stödresurser som Skolverket har tagit fram.

Forskning om flerspråkighet: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/forskning/amnen-omraden/flersprakighet> Skolverkets samlade resurser kring nyanlända elevers skolgång: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/larande/nyanlandas-larande>

Skolverkets stödmaterial för nyanlända elevers lärande, med länkar till bland annat stöd som rör studiehandledning på modersmålet: <https://www.skolverket.se/skolutveckling/larande/nyanlandas-larande/stodmaterial-1.192102>

Bygga svenska – Skolverkets bedömningsstöd för nyanlända elevers språkutveckling: <https://www.skolverket.se/bedomning/bedomning/bedomningsstod/nyan-elevers-sprakutveckling> Skolverket (2015). *Studiehandledning på modersmålet – att stödja kunskapsutvecklingen hos flerspråkiga elever*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig elektroniskt: <https://www.skolverket.se/publikationer?id=3038>

Skolverket (2012). *Greppa språket! Ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet*. Stockholm: Skolverket. Tillgänglig elektroniskt: <https://www.skolverket.se/publikationer?id=2573>

Referenser

Bunar, Nihad (2010). *Nyanlända och lärande: en forskningsöversikt om nyanlända elever i den svenska skolan*. Stockholm: Vetenskapsrådet.

Gibbons, Pauline (2006). *Stärk språket, stärk lärandet*. Stockholm: Hallgren och Fallgren.

Skolinspektionen (2009). *Utbildning för nyanlända elever – rätten till en god utbildning i en trygg miljö*. Övergripande granskningsrapport 2009:3.

Skolinspektionen (2010). *Språk- och kunskapsutveckling för barn och elever med annat modersmål än svenska*, Kvalitetsgranskning, Rapport 2010:16.

Skolinspektionen (2014). *Utbildning för nyanlända elever*. Kvalitetsgranskning. Rapport 2014:03.

Skolinspektionen (2015a). *Utbildning för asylsökande barn och barn som vistas i landet utan tillstånd*. Riktad tillsyn.

Skolinspektionen (2015b). *Kunskapsöversikt för studiehandledning på modersmålet*. Dnr 400-2015:3531.

Skolinspektionen (2017). *Språkin introduktion i gymnasieskolan*. Kvalitetsgranskning 2017.

Skolverket (2015). *Studiehandledning på modersmålet – att stödja kunskapsutvecklingen hos flerspråkiga elever*. Stockholm: Skolverket.

Skolverket (2016). *Studiehandledning på elevernas modersmål*. Webbresurs. <https://www.skolverket.se/skolutveckling/larande/nyanlandas-larande/studiehandledning-1.205961>

Skolverket (2017a). *Elever och skolenheter i grundskolan läsåret 2016/17*. PM. Dnr 2016:1320.

Skolverket (2017b). 17 000 fler nyanlända i grundskolan. Pressmeddelande, 2017-03-23.
<https://www.skolverket.se/om-skolverket/press/pressmeddelanden/2017/17-000-fler-nyanlanda-i-grundskolan-1.259336>

Sveriges Kommuner och Landsting (2010). *Nyanlända elevers utbildning – goda exempel från tio kommuner*. Västerås: Edita.

Thomas, Wayne P. och Virginia P. Collier (1997). *School Effectiveness for Language Minority Students*. Washington: National Clearinghouse for Bilingual Education.

Bilagor

Bilaga 1: Granskade huvudmän och skolor

Alvesta kommun
Degerfors kommun
Falkenbergs kommun
Falu kommun
Göteborgs stad
Götene kommun
Haparanda kommun
Hedemora kommun
Helsingborgs kommun
Norrköpings kommun
Norrhälje kommun
Nynäshamns kommun
Oxelösunds kommun
Åstorps kommun

Hagaskolan
Stora Vallskolan
Söderskolan 6-9
Hälsingårdsskolan 7-9
Nytorpsskolan 4-9
Liljestensskolan 1
Gränsskolan
Vasaskolan åk 7-9
Högastensskolan
Borgsmoskolan
Långsjöskolan
Viaskolan 6-9
Breviksskolan
Hyllinge skola

Bilaga 2: Referenspersoner

Mats Wennerholm

Undervisningsråd, Skolverket

Maaïke Hajer

Professor, University of applied sciences Utrecht/gästprofessor, Malmö Högskola

Nils Daag

Rektor, Malmö stad